

יום הזכרון – מאמרי הראי"ה

מה דינם של אנשים שלא שומרים תורה ומצוות, אך מתו על קידוש ה' הרב קוק זצ"ל, במכתב אל הסופר אז"ר, מבאר את מעלת ההרוגים על קידוש ה', שמדרגתם גם ללא שמירת תורה ומצוות גדולה מאוד, מעצם מסירותם למען עם ישראל והארץ:

"כשנהרג (יהודי) על ידי נכרים מתאבלים על הכל. גם על הנבדלים הגמורים – כנפי חסד של אהבת אם פרושות, אחרי אשר נהרגו בידי זרים. קול ענות חלושה היא זו, אבל את הד נפש האומה הרצוצה ממכאוב הננו מקשיבים ממנה: "יש אומרים שמומר שנהרג בידי נכרים מתאבלים עליו" (שולחן ערוך חלק יורה דעה, סימן ש"מ סעיף ה, בהגה). חלילה לנו להכניס גם את הגרועים שבפורשים מדרכי ציבור שלנו, האוחזים בידם את דגל האומה וקניניה באיזו צורה שתהיה, בכללם של המומרים הנבדלים וקרועים לגמרי"

הרב מביא סיוע לפסק זה של הרמ"א מדברי הגמרא:

"כשאנו באים לחשובנו של עולם ברור, אנו שואבים דלי מלא של מים קרים על נפשנו העיפה, ואנו מקשיבים בשימת לב את האגדה בתלמוד: "יוסף בריה דרבי יהושע חלש אינגיד (= כמעט שמת ויצאה נשמתו. כשחזר לבריאות) אמר לו אבוא מאי חזית (אמר לו אביו – מה ראית?), אמר לו עולם הפוך ראיתי – עליונים למטה ותחתונים למעלה, אמר ליה (אמר לו) עולם ברור ראית, ושמעתי שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. מאן נינהו (מיהם הרוגי מלכות?), אילימא (אם תגיד שהכוונה היא ל-) רבי עקיבא וחביריו, משום הרוגי מלכות ותו לא?! פשיטא בלאו הכי נמי (פשוט שגם בלי מסירות נפשם אין בריה יכולה לעמוד במחיצתן בזכות התורה והמעשים טובים שלהם), אלא הרוגי לוד (אנשים פשוטים שמסרו נפשם על האומה)" (פסחים נ. בבא בתרא י:).

ועל פי עומק חשבוננו של עולם ברור נוכל להקשיב ולשמע בקול ברמה של רחל המבכה על בניה, הממאנה להנחם על בניה: תחתונים הללו, אשר מצד אורחות חייהם של בני גילם והלך רעיונותיהם הנם מושפלים כל כך בעיני המון רבה של האומה, אשר בעד תקותה באו עד כדי מסירות נפשם, כמה הם למעלה, במעלת קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים. ויחד עם הד הקול המחבב את התורה ומעשיה על ישראל "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", שומעים אנו גם כן ברגשי תנחומים "הרוגי לוד אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן". בתקוה לנחומים, שגבורי התחיה העתידיים יחיו חיים טובים וארוכים, ולא יהיה שוד ושבר בגבולנו, ויחד עם כל העם המצפה לתשועה יענו תמיד: בית יעקב לכו ונלכה באור ד"

(מאמרי הראי"ה, על במותינו חללים)

מעלת מסירות הנפש למען האומה והארץ כל כך גבוהה, עד שהם שאין כל בריה יכולה להיות במחיצתם בגן עדן.

יום הזכרון – רבי עקיבא

יום הזכרון ויום העצמאות הם שני ימים עם משמעות הפוכה. ביום העצמאות אנו מציינים את החלת עצמאותנו בהקמת המדינה – זהו יום של שמחה אדירה בו מרגישים את העוצמה של עם ישראל וצה"ל. אולם יום לפניו אנו מציינים את יום הזכרון – יום של אבל, שכול על הנפלים, מיטב בנינו שנפלו במערכה.

איך ניתן לחגוג ולשמוח בשעה שאנחנו עדיין במצב של מלחמות וטרור המפילים חללים מאזרחינו וחילינו? את ההתמודדות עם המורכבות הזו ננסה ללמוד מרבי עקיבא:

"פעם אחת היו עוליך לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: "והזר הקרב יומת" ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק... באוריה כתיב: "לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו']" בזכריה כתיב: "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם". עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו"

(מכות כד:)

הדברים של ר"ע מאוד תמוהים. יש לנו אמונה בהתקיימות נבואות הנחמה, אולם לכאורה צריך לבכות על המצב הנוכחי של החורבן?

המהרש"א מבאר שגם רבי עקיבא קרע את בגדיו כשראה את החורבן והסתלקות השכינה. אולם כשראו את השועל יוצא מקודש הקדשים ואת השיממון שנמצא בבית המקדש תגובת ר"ע והחכמים הייתה שונה: החכמים בכו על השיממון שבבית המקדש לאחר החורבן. אולם רבי עקיבא צחק, כיון שראה בכך את הביטוי לקשר הנצחי בין עם ישראל לארץ ישראל. לפני החורבן, כשעם ישראל שלט בארץ הארץ פרוחה, ועכשיו כשעם ישראל גלה מארצו הארץ חרבה – זה מראה את הקשר הנצחי בין עם ישראל לארצו. לכן דווקא כשראה את השיממון של מקום המקדש לאחר הגלות ר"ע צחק.

בספר משיבת נפש על התורה (נתתב ע"י רבי יוחנן בן אהרן לוריא בשנת 1500), הביא משל שמסביר מאוד את ההתנהגות של רבי עקיבא:

"והנני ממשיל לחולה שבא אצל הרופא וביקש ממנו רפואה, והרופא אומר עדיין לא הגיע הזמן לרפאות ואדרבה יכביד עליך החולי עד מאד, עד שיטה נפשך למות. ויתן לו סימנים על החולי המתגבר עליו, ואחר כך אמר לרפאותו (שיתרפא) אם יגיעו הסימנים הללו. כאשר אמר כן אז ישמח החולה ברופא שבודאי אומן הוא ויבטח כאשר אמר לרפאותו, ואם לא יגיע לחולה הסימנים הללו אז ירא שמא גם כן יכחיש ברפואה.

כן אנחנו, בראותנו שכל פורענות שניבאו הנביאים נתקיימו בנו מובטחים אנחנו גם כן שהנחמות יתקיימו בנו. ובפרט בדור הזה ישמח ויתחזק באמונת שמים שראו עינינו בקיום נבואה מה שלא ראו אבותינו"

(משיבת נפש, דברים כח)

רבי יוחנן לוריא דיבר על נבואה אחת שהתקיימה בימיו אולם הוא לא זכה לראות את גאולת ישראל לארצו. אנו בדורנו, זכינו לראות עין בעין את 'אתחלתא דגאולא'. עם ישראל שב לארצו ומפריח בו את השממה ודברי הנביאים מתקיימים מול עינינו. על אחת כמה וכמה שדברים גדולים אלה אמורים לחזק את אמונתנו שבקרוב יתקיימו השלבים הבאים בגאולת ישראל. נלמד מרבי עקיבא להסתכל למרחקים ארוכים!

קדושתו של יום העצמאות

1. "היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך" – הרב עוזיאל

באלפי שנות גלות ופיזור של עם ישראל, לא חדל להיות לעם בתורתו נשמת חייו וצפייתו הבלתי פוסקת לשיבתו לחירותו הלאומית בארץ נחלת ה' לעמו בחירו.

אולם הווייתו הלאומית הייתה מעורפלת ואפילה מאוד, בהיותו מפורד ומפוזר בין העמים, משועבד בגופו ומופקר בנפשו, לכל העמים אשר קראוהו בשם של גנאי – 'היהודי הנווד'. ואמנם כן הוא: אין כל עם שלם בצורתו וצביונו, אלא בהיותו יושב בארצו ובעצמאותו. תדע לך שכן משה רבנו ורוענו הנצחי, אמר להם לישראל בסוף ימי נדודיהם במדבר, ובערב כניסתם לארץ: "היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך".

דבר זה ראוי לאומרו ביום זה – הוא יום הכרזת מדינתנו העצמאית מדינת ישראל – "היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך", כי ביום הזה התפרקנו מעול שעבוד מלכות זרה בארץ ישראל.

הכרזה נועזה זאת, שלא האמינו לה כל מלכי ארץ, עשתה את עם ישראל שבארץ ובתפוצות לעם עצמאי וריבוני בארצו ובכל משטרי חייו, ונתנה אומץ וגבורה לצבאות ה', הם צבאות ישראל, במלחמת גאולתו. הכרזה זו היא אשר פתחה את שערי הארץ לפני עם ישראל, לעלות מכל פזורי הגולה אל ארץ נחלת ה', והיא אשר נתנה לעם ישראל את מקומו המכובד בין כל העמים.

יום זה הוא יום טוב לישראל היושב בארצו ובכל תפוצות פזוריו, לדורותינו ולדורות עולם, להודות לה' חסדו, להגיד בקול זמרה וצהלה הלל ותהילה: "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו".

2. לנתיבות ישראל א, קצב - הרב צבי יהודה קוק

כמו שהגלות היא הריסת חיי האומה בניתוקה ממקורה, "גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו", כן הגאולה, שהיא ביטולה של הגלות, היא הקמת חיי האומה בהתחדשותה כקדם, בקישורה למקומה,

3. שלוש חשיבויות ליום הכרזת המדינה - הרב אליעזר מלמד – פניני הלכה

ישוב הארץ

א ביום ה' באייר חמשת אלפים תש"ח למניין שאנו מונים לבריאת העולם, בעת ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, זכה עם ישראל לקיים את מצוות **ישוב הארץ**. ואף שגם לפני כן כל יהודי ויהודי שהתגורר בארץ ישראל קיים בשיבתו מצווה... מכל מקום עיקר המצווה היא לכלל ישראל, שהארץ תהיה בריבונות ישראל, והמצווה על כל יחיד לגור בארץ היא ענף מהמצווה הכללית המוטלת על כלל ישראל.

וזהו שנאמר (במדבר לג, נג): "והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אתה". "הורשתם" הכוונה כיבוש וריבונות, ו"ישבתם" הכוונה ליישבה שלא תהיה שוממה. וכן נאמר (דברים יא, לא): "וירשתם אתה וישבתם בה". וכך הגדיר הרמב"ן את המצווה: "נצטוונו לרשת את הארץ אשר נתן הא-ל יתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב, ולא נעזבנה ביד זולתנו מן האומות או לשממה" (הוספתיו למצוות עשה ד)

מצווה זו מוטלת על עם ישראל בכל הדורות, אלא שבמשך תקופה ארוכה היינו אנוסים ולא היתה ידנו תקיפה לקיים את המצווה, שלא היה לנו צבא וכלי נשק לכבוש את ארצנו וליישבה. בחסדי ה' על עמו, בדורות האחרונים החלה הרוח הלאומית להתעורר, יהודים הלכו ונתקבצו לארץ, נטעו בה עצים, פיתחו את כלכלתה, התארגנו והקימו כח מגן, נאבקו בשלטון הזר, וכך כאשר המנדט הבריטי הסתיים יכלו נציגי הציבור שלנו להכריז על הקמת מדינת ישראל. מאז עם ישראל התחיל לקיים את מצוות ישוב הארץ. אמנם עדיין לא כל הארץ בדינו, ועדיין אנו תלויים במידה מסוימת באומות העולם, אבל חזרנו לקיומה הממשי של מצוות ישוב הארץ.

קידוש ה' באתחלתא דגאולה

ב בהקמת המדינה הוסרה חרפת הגלות. דורות על דורות נדדנו בגלות, עברנו השפלות איומות, שוד ורצח. היינו ללעג וקלס בגויים, נחשבנו כצאן לטבח יובל, להרוג ולאבד למכה ולחרפה. זרים אמרו לנו, אין לכם עוד תוחלת ותקווה. זה היה מצב של חילול ה' נורא, מפני ששמו של הקב"ה נקרא עלינו, וכשאנו מתבזים גם שמו של הקב"ה נעשה מחולל בגויים.

נביאי ישראל התנבאו בשם ה': "וְלִקְחֵתִי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל הָאֲרָצוֹת וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַתְכֶם" (יחזקאל לו, כד). "וּבְנֹוֹתֵי כְּתִים וְנָטְעוּ כְּרָמִים וְאָכְלוּ פְּרִיָם" (ישעיהו סה, כא). "עוֹד תִּטְעֵי כְּרָמִים בְּהָרֵי שְׁמֶרֶן וְנָטְעוּ נָטְעִים וְחָלְלוּ" (ירמיהו לא, ד). "וְהָאֲרֶץ הַנְּשֻׁמָּה תַעֲבֹד תַּעֲבֹד אֶתְּךָ וְהָיְתָה שְׂמֵמָה לְעֵינַי כֹּל עוֹבֵר. וְאָמְרוּ הָאֲרֶץ הַלְזוּ הַנְּשֻׁמָּה הָיְתָה פְּגוּ עֵדֶן וְהָעָרִים הַתְּרַבּוֹת וְהַנְּשֻׁמּוֹת וְהַנְּהַרְסוֹת בְּצוּרוֹת יִשְׁבּוּ" (יחזקאל לו, לד-לה). "וְיִשְׁבְּתִי אֶת שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי עָרִים נְשֻׁמּוֹת וְנָטְעוּ כְּרָמִים וְנָטְעוּ אֶת יַיִן וְעָשׂוּ גִבּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיָהֶם. וְנָטְעוּ עֵצִים עַל אֶדְמַתְם וְלֹא יִנְתָּשׂוּ עוֹד מִעַל אֶדְמַתְם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר ה' אֱלֹהֵיךָ" (עמוס ט, יד-טו).

אבל אחר שעברו כל כך הרבה שנים, ודבר ה' לא התקיים, התגבר חילול ה' בעולם, ושונאי ישראל כבר גמרו בדעתם כי אבד הסיכוי שעם ישראל יחזור לארצו. ואף חז"ל הפליגו מאוד בנס קיבוץ הגלויות עד שאמרו: "גדול קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ" (פסחים פח, א). והנה אירע הנס, דבר ה' קם. והיה זה **קידוש ה'** גדול ונורא, שהלך והתעצם במלחמת ששת הימים, עת שחררנו את ירושלים והערים הקדושות שביהודה ושומרון.

תהליך זה של קיבוץ הגלויות והפרכת השממה, שקיבל דחיפה עצומה בעת הקמת המדינה, הוא התחלת הגאולה. וכפי שאמר רבי אבא (סנהדרין צח, א): "אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר (יחזקאל לו, ח): וְאָתְּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיָכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְבֹוא". ופירש רש"י: "כשתיתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר."

ואמנם עדיין יש דברים רבים לתקן, לצערנו לא זכינו לחזור בתשובה שלימה ולעלות כולנו לארץ ישראל. אבל כבר לימדנו חז"ל (סנהדרין צח, א) שיש גאולה של "אחישה" על ידי חזרה בתשובה שלימה, ויש גאולה של "בעיתה" דרך

תהליכים טבעיים. היינו שגם אם ישראל לא יחזור בתשובה, כשיגיע הקץ, יתחילו תהליכים טבעיים, שיהיו מלווים בסבוכים ויסורים קשים, שיגרמו לעם ישראל לחזור לארץ ולבנותה, וכך נתקדם שלב אחר שלב עד הגאולה השלימה. יסורים אלו שדוחפים את תהליך הגאולה הם חבלי משיח....

הצלת ישראל בגשמיות וברוחנות

ג] ביום העצמאות ניצל עם ישראל מעבדות לחירות, מעבדות של שעבוד מלכויות על כל הכרוך בכך לעצמאות מדינית. ומתוך כך גם נעשתה לישראל **הצלה ממשית ממיתה לחיים**, שעד אז לא יכולנו להתגונן מפני שונאינו שרדפו אותנו, ומאז בחסדי ה' אנחנו מתגוננים ומנצחים. ואמנם עדיין לא כלו שונאינו העומדים עלינו לכלותינו, אבל אחר הקמת המדינה כבר יש לנו בחסדי ה' צבא, ויש לנו כח להתגונן ואף לנצח. במשך יותר מחמישים שנות קיום המדינה נהרגו במלחמות ופיגועים כעשרים אלף נפשות קדושות, אולם רק שנים אחדות קודם, בעת השואה האיומה, במשך חמש שנים נרצחו למעלה ממשושה מיליון יהודים קדושים. יותר מפי שלוש מאות. זה ההבדל בין מצב שבו יש לנו יכולת להתגונן ולהילחם למצב שבו אין לנו יכולת להתגונן.

ואף ליהודים החיים בכל ארצות פזוריהם נעשתה ביום זה הצלה. שיש להם מדינה שמוכנה תמיד לקולטם, ואף פועלת למענם בזירה הבינלאומית.

גם מבחינה רוחנית היתה הצלה לעם היהודי על ידי הקמת המדינה. משבר רוחני גדול עבר על העם היהודי בעת החדשה. האפשרות שנפתחה בפני היהודים להשתלב במסגרות האזרחיות והלאומיות של המדינות המפותחות יצרו פיתוי גדול להתבוללות... בקהילה היהודית הגדולה שבאמריקה רוב הצעירים היהודים נישאים לגויים. גם הנישאים ליהודים מולידים מעט מאוד צאצאים. במציאות הזו קהילות היהודיות שבגולה הולכות ונעלמות. רק במדינת ישראל האוכלוסייה היהודית גדילה, ותופעת התבוללות קטנה יחסית. יתר על כן, אחוז היהודים הקשורים לתורה ולמצוות במדינת ישראל גבוה מכל קהילה יהודית אחרת בעולם. גם הצלה רוחנית זו נעשתה בזכות הקמת המדינה שאפשרה את קיבוץ הגלויות ומנעה בעצם קיומה את פיתוי התבוללות.

נמצא אם כן שבשלוש קדושות נתעטר יום העצמאות, בקדושת מצוות ישוב הארץ, בקידוש ה' לעיני העמים בהתחלת הגאולה, ובקדושת הצלת ישראל קדושים.

התגלגלות תהליך הגאולה תהיה בדרך הטבע

4. רמב"ן דברים פרק יב פסוק ה

וטעם לשכנו תדרשו - שתלכו לו מארץ מרחקים ותשאלו אנה דרך בית השם, ותאמרו איש אל רעהו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב (ישעיה ב ג)... ובספרי (ראה ח), תדרשו, דרוש על פי הנביא, יכול תמתין עד שיאמר לך נביא, ת"ל לשכנו תדרשו ובאת שמה, דרוש ומצא, ואח"כ יאמר לך נביא....

5. פירוש המיוחס לרמב"ן על שיר השירים ח, יב

ראשית הגאולה העתידה תהיה על פי רשיון המלכויות ויהיה קצת קבוץ גלויות ואחר כך יוסיף השם יתברך שנית ידו כדכתיב "ושב את שבותך" ואחר כך "ושב וקבצך מכל העמים".

חובת ההודאה לה' – כי חסדו גבר עלינו

6. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד א

אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה (שירת הים) - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

7. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יד עמוד א

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה.

מאי דרוש (מה דרשו שגרם להם לקבוע את מצוות קריאת מגילה)? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרין שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן?¹
- אי הכי הלל נמי נימא! ...רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא,

8. שו"ת קול מבשר חלק א' סימן כא- הרב משולם ראטה

הנה אין ספק שהיום הוא (ה' אייר) שנקבע על ידי הממשלה וחברי הכנסת (שהם נבחרו רוב הצבור) ורוב גדולי הרבנים לחוג אותו בכל הארץ זכר לנס של תשועתנו וחירותנו, מצוה לעשותו שמחה ויו"ט ולומר הלל....

ויפה כיוונו המנהיגים שקבעו את היום הזה דוקא, אשר בו היה עיקר הנס שיצאנו מעבדות לחירות ע"י הכרזת העצמאות, ואלמלא נעשית ההכרזה באותו היום והיתה נדחית ליום אחר אז היינו מאחרים את המועד ולא היינו משיגים את ההכרה וההסכמה של המעצמות הגדולות שבאומות העולם, כידוע, ונס זה משך אחריו גם את הנס השני של ההצלה ממות לחיים הן במלחמתנו נגד הערביים בא"י והן הצלת יהודי הגולה מיד אויביהם במקומות מגוריהם שעלו לא"י ובא על ידי כך הנס השלישי של קיבוץ גלויות.

¹ בהמשך הגמרא, הגמרא שואלת מדוע לא אומרים הלל בפורים? הגמרא מביאה לכך 3 תירוצים:

א. מאז שנכנסו ישראל לארץ, לא אומרים הלל על נס שהיה בחו"ל (יציאת מצרים הייתה לפני שנכנסו לארץ והיו אומרים הלל גם על נס שבחו"ל).

ב. קריאת המגילה נחשבת כאמירת הלל.

ג. עדיין היינו משועבדים לאחשוורוש ולכן לא יכלנו לומר "הללו עבדי ה'".

אולם ביום העצמאות ראוי לומר הלל על הנס הגדול שנעשה לנו.

9. הרב אליעזר מלמד – פניני הלכה, יום העצמאות

מצווה לקבוע יום טוב לשמחה והודאה לה' ביום שנעשית לישראל תשועה, ועל סמך זה נקבעו פורים וחנוכה כימים טובים לדורות. ואף שיש איסור להוסיף מצוות על מה שכתוב בתורה, מכל מקום מצווה זו נלמדת בקל וחומר – ומה ביציאת מצרים שניצלנו מעבדות לחירות נצטוונו לחוג את הפסח ולומר שירה בכל שנה ושנה, קל וחומר בפורים שניצלנו ממיתה לחיים (עפ"י מגילה יד, א). ועל סמך זה קבעו את חנוכה...

וכן נהגו ישראל בקהילות רבות, שקבעו ימי שמחה לזכר ניסים שנעשו להם. בקהילות רבות קראו לימים אלו על שם הג פורים, כגון 'פורים-פרנקפורט', 'פורים-טבריה'. ויש מקומות שנהגו באותם ימים לערוך משתה ומשולח מנות ומתנות לאבינו.

אמירת הלל

מצווה לומר 'הלל' בימים מיוחדים כדי להודות ולהלל לה' על הניסים שעשה עמנו... וכן תקנו לומר הלל בכל ימות החנוכה, וכפי שמובא בבבלי (מגילת תענית פרק ט): "ומה ראו לגמור בהם את ההלל? ללמדך שכל תשועה ותשועה שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל הם מקדימין לפניו בהלל ובשבח, וכך הוא אומר בספר עזרא (ג, יא) וַיִּעֲנוּ כָּהֵלֶל וְכַהֲדוּת לַה' כִּי טוֹב וְגו'."

וכן מבואר בתלמוד (פסחים קיז, א), שאחר נס קריעת ים סוף, "נביאים שביניהן תקנו להם לישראל שיהיו אומרים הלל על כל פרק ופרק וכל צרה שלא תבוא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן". ופירש רש"י, שעל פי זה תקנו חכמים בימי הבית השני לומר הלל בחנוכה.

ואם כן יוצא שעלינו לומר הלל על הנס שעשה ה' לנו ביום העצמאות, שבו ניצלנו מהצרה הגדולה ביותר, מצרת הגלות והשעבוד לזרים, שגרמה לכלל הגזירות והרציחות האיומות במשך אלפיים שנה...

10. הרב צבי יהודה הכהן קוק – מתוך קוק – מתוך מזמור י"ט

הכפירה במעשי ה' הנגלים לנו היא כפירה בתורה שבכתב, בתורה שבע"פ ובדברי הנביאים.

לחרפתנו ולצערנו, חלק ניכר מהציבור שלנו איננו מאמין במעשי ה' הנגלים לנו. כן, כדאי לומר פעם אחת דברים ברורים... חוסר אמונה יש כאן, כפירה המתלבשת בלבוש של צדקות... זוהי כפירה בתורה שבכתב בדברי נביאינו ובתורה שבעל פה אשר בארו לנו מהו הקץ המגולה: בשעה שארץ ישראל נותנת פריה בעין יפה ובשפע...

מתוך הליכות יום העצמאות שבספר 'גואל ישראל'

א. יום העצמאות ראוי לעשותו יום שמחה מערב עד ערב. מנהג נאה להפסיק המלאכה לפני שקיעת החמה, לנעול בתי העסק, לרחוץ וללבוש בגדי יום טוב לכבוד היום.

...

ה. ראוי להלוך ביום זה ארבע אמות חדשות בארץ ישראל. ויש נוהגין לצאת ביום זה מחוץ למקום ולראות את השכונות החדשות, הישובים החדשים והבניינים שנוספו לקיין מה שנאמר ("תהלים מח, יג") "סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה.."

...

ז. נוהגים ללמוד ביום זה ענייני קדושת הארץ וקדושת המקדש – שיבנה במהרה בימינו – ויש קובעים מדרש במצוות התלויות בארץ ומזרזים בני ביתם לדעת יפה סדר הפרשת תרומות ומעשרות, וכן עוסקים ברמב"ם הלכות מלכים ומלחמותיהם.

...

ט. וחכמים דורשים בענייני של יום, ומחזקים העם במעוז התורה והמצוה, למען יכירו בעלי הנס בניסם ולא יאמרו ידינו רמה, וידעו כי פועל ד' הוא ומעשה ידיו, כי פדה ד' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו.

י. וראוי לחלק צדקה לעניים ביום זה ולקרב הגאולה השלמה, "דתניא ר' יהודה אומר גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה שנאמר: כה אמר ד' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות (ישעיה נו, א)" (בבא בתרא ו, א). ואין כסא ישראל מתכונן ודת האמת עומדת אלא בצדקה שנאמר "בצדקה תכונני" (ישעיה נד, יד). ואין ישראל נגאלים אלא בצדקה שנאמר (ישעיה א, כז) ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה.

(רמב"ם הלכות מתנות עניים, י, א)

יא. אין אומרים תחנון במנחה שלפני יום. העצמאות.

...

יג. הראשון לציון הרב יצחק ניסים, התיר להתגלח ביום העצמאות... וכן נוהגים לרקוד בים העצמאות למרות שהוא חל בימי הספיקה.

...

יט. מן הראוי להרבות בחיבת הארץ ובאהבת ישראל ביום העצמאות.

אתחלתא דגאולה – הרמב"ם חלק א'

הרב לירן עוקשי

הקטעים נערכו בסיוע כותבי העלון השבועי של מרכז מורשת הרמב"ם

אנו נמצאים בימים גדולים. יום העצמאות הוא יום שמחה והודאה לה' יתברך על הנסים הגדולים שעשה עמנו בניצחונות במלחמת העצמאות ובהקמת המדינה – שלטון יהודי בארץ ישראל לאחר כאלפיים שנה. קיבוץ הגלויות, שלא היה כמותו, ופריחת הארץ לאחר שנים רבות שבהן הייתה בשיממונה מכיוון ששום אומה ולשון לא הצליחו ליישבה מורים על התחלת גאולת ישראל. הדברים מפורשים בדברי חז"ל:

אמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר: "וְאַתֶּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לְבוֹא (יחזקאל לו, ה)".

(סנהדרין צח ע"א)

הארץ נותנת פירותיה בעין יפה לבניה ששבים הביתה לאחר הגלות הארוכה. דברים אלו מתרחשים אף על פי שבמישור הרוחני עוד נותרה עבודה רבה. רבים מעם ישראל אינם זוכים לחינוך על ברכי התורה ורחוקים מקיום תורה ומצוות, ואנו צריכים לחזק את תקומת התורה ואת השפעתה במרחבי החיים הציבוריים והאישיים, כך שתאיר ותכוון את כל חיינו.

במאמר זה ננסה להבין איך היה הרמב"ם רואה את תקופתנו.

אנו מוצאים בדברי הרמב"ם דברים שנראה מהם לכאורה שאי אפשר לקרוא לתקופתנו "אתחלתא דגאולה". בהלכות תשובה הוא כותב כך:

"כל הנביאים כולן צוו על התשובה. ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה, וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר 'והיה כי יבאו עליך כל הדברים... ושבת עד ה' א-להיך... ושב ה' א-להיך...".

(הלכות תשובה ז, ה)

הרמב"ם כותב במפורש שהגאולה תבוא רק אם ישראל יעשו תשובה. רק כאשר עם ישראל ישובו לקיים תורה ומצוות ויחזרו בתשובה על מעשיהם הרעים – הם יגאלו. אם כך לפי הבנת הרמב"ם, אין תקופתנו תחילת הגאולה, שהרי עם ישראל בחלקו הגדול עדיין לא שב בתשובה שלמה. אמנם היו נסים גדולים והארץ פורחת, אך אין זו גאולה.

מחר נראה שני קשיים בהבנה זו בדברי הרמב"ם.

אתחלתא דגאולה – הרמב"ם חלק ב'

הרב לירן עוקשי

הקטעים נערכו בסיוע כותבי העלון השבועי של מרכז מורשת הרמב"ם

אתמול ראינו שלכאורה מדברי הרמב"ם נראה שתקופתנו אינה מוגדרת 'אתחלתא דגאולה'. על הבנה זו ברמב"ם ישנם שני קשיים:

ראשית, הגמרא מביאה ויכוח בין שני חכמים: ר' אליעזר ור' יהושע – שני תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי, אשר עוד ראו את הבית השני בבנינו. הוויכוח שלהם נסוב על השאלה הבאה: האם הגאולה העתידה תלויה בתשובתם של ישראל או לא? דהיינו, האם הקב"ה יגאל את ישראל רק אם הם יעשו תשובה או שגם אם לא יעשו תשובה יגאלו? ובלשון הגמרא:

"רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה – נגאלין, ואם לאו – אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה – אין נגאלין? אלא, הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירין למוטב. תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה – נגאלין, שנאמר 'שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם'. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר 'חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו'. 'חנם נמכרתם' – בעבודה זרה, 'ולא בכסף תגאלו' – לא בתשובה ומעשים טובים".

(סנהדרין צז ע"ב)

ר' יהושע מוכיח שאין ישראל נגאלים בגלל חזרה בתשובה או בגלל מעשים טובים. לעומתו ר' אליעזר מצריך חזרה בתשובה.

למחלוקת זו ישנה השלכה לימינו. האם אפשר לקרוא לתקופתנו התחלת הגאולה או שמכיוון שעדיין עם ישראל לא שב בתשובה, זו אינה הגאולה? כמו מי נפסקה ההלכה?

אנו יודעים שבמחלוקת בין ר' אליעזר לר' יהושע הלכה בדרך כלל כמו ר' יהושע. הסיבה לכך היא שר' אליעזר היה מבית שמאי ור' יהושע היה מבית הלל, וידוע שבמחלוקת בית שמאי ובית הלל הלכה כבית הלל. נוסף על כך, כאן מוכח מהמשך דברי הגמרא שהלכה כמו ר' יהושע. הגמרא מסיימת את הדיון ביניהם במילים הבאות: 'ושתק רבי אליעזר'. ר' אליעזר לא ענה להוכחה האחרונה של ר' יהושע. שתיקתו זו מעידה שהוא הודה לדברי ר' יהושע, שגאולה אינה תלויה בתשובה.

ראינו שקיימת סוגיה בגמרא שההכרעה המפורשת בה היא שהגאולה איננה תלויה בתשובה. אם כן איך הרמב"ם פסק שהגאולה תלויה בתשובה, ובלא התשובה לא תיתכן הגאולה?

שנית, ישנה סתירה לדברי הרמב"ם האלה מדבריו במקום אחר! הרמב"ם בהלכות מלכים ומלחמותיהם כותב כך: "ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה ויכופף כל ישראל לילך בה ולהזקק בדיקה וילחם מלחמות ה' – הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל – הרי זה משיח בודאי".

(הלכות מלכים ומלחמותיהם יא, ד)

הרמב"ם מונה את תפקידיו של המשיח. אחד מתפקידיו הוא לכופף את עם ישראל ללכת בדרך התורה. אם מלך המשיח צריך לעשות זאת משמע שביאתו קודמת לתשובה השלמה של עם ישראל ואינה מותנת בתשובתם המלאה! מחר נראה איך אפשר לתרץ את דברי הרמב"ם שראינו אתמול.

אתחלתא דגאולה – הרמב"ם חלק ג'

הרב לירן עוקשי

הקטעים נערכו בסיוע כותבי העלון השבועי של מרכז מורשת הרמב"ם

אתמול ראינו שתי קושיות על ההבנה שלפי הרמב"ם תקופתנו אינה 'אתחלתא דגאולה'. בעקבות קושיות אלה מוכרחים לומר שגם הרמב"ם מודה שאין גאולת ישראל וביאת המשיח תלויות בתשובה. אם כן איך נסביר את דבריו בהלכות תשובה שבהם הוא מדבר על כך שאין ישראל נגאלים אלא בתשובה? התשובה לכך טמונה בפסוקים שהביא הרמב"ם מפרשת ניצבים כדי להוכיח ולבסס את דבריו:

(א) "והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הבקרה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' א-להיך שמה."

(ב) וישבת עד ה' א-להיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך.

(ג) ושוב ה' א-להיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' א-להיך שמה.

(ד) אם יקנה נדחך בקצה השמים משם וקבצך ה' א-להיך ומשם יקנה.

(ה) והביאך ה' א-להיך אל הארץ אשר נרשו אבותי וירשתה והיטבך והרבך מאבותיך.

(ו) וימל ה' א-להיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייה.

(ז) ונתן ה' א-להיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפו.

(ח) ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום.

(ט) והויתרך ה' א-להיך בכל מעשה ידך בפרי בטנה ובפרי בהמתה ובפרי אדמתה לטובה פי ישוב ה' לשוב עליך לטוב פאשר שש על אבותיך.

(י) כי תשמע בקול ה' א-להיך לשמר מצותיו וחקתיו הפתובה בספר התורה הזה פי תשוב אל ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך."

(דברים ל, א-י)

הפסוקים מתארים תהליך של שיבה של עם ישראל. ואולם מהתבוננות בפסוקים עולה קושי גדול. מתואר שעם ישראל שב אל ה' (פסוק ב), כתוצאה מכך ה' משיב את ישראל לארצו (פסוקים ג-ה), לאחר מכן ה' מל את ערלת לבבם (פסוק ו). ואז למרבה הפלא הפסוקים מתארים ששוב ישראל שבים אל ה' (פסוק ח ופסוק י). מדוע צריך לשוב פעם נוספת אל הקב"ה לאחר שכבר שבו בתשובה?

הרב צבי יהודה הכהן קוק (לנתיבות ישראל א, "המדינה כהתקיימות חזון הגאולה") מסביר את הדברים בצורה נפלאה. אם נשים לב יש כאן שתי שיבות של עם ישראל. השיבה הראשונה מתוארת במילים "ושבת עד ה' א-להיך" (פסוק ב) ואילו השיבה השנייה מתוארת במילים "כי תשוב אל ה' א-להיך" (פסוק י). יש הבדל בין לשוב "עד" ובין לשוב "אל". לשוב "עד" זו תשובה חלקית – להגיע עד היעד, עד ולא עד בכלל. לעומת זאת לשוב "אל" זו תשובה גמורה, להשיג את היעד. התשובה הראשונה של עם ישראל היא הרצון לשוב לארץ. עם ישראל מתעורר מארבע כנפות תבל לשוב אל ארץ אבותיו. זוהי תשובה בסיסית ולא תשובה גמורה, אך גם היא תשובה. שהרי הבסיס לחזרתו של עם לעצמו הוא השיבה אל ארצו, אל האדמה שבה הוא יכול לממש את עצמיותו ועצמאותו. זו השיבה עד ה'. הקב"ה נענה לתשובתנו ועוזר לנו בשיבה לארץ. ואולם מכיוון שאנו שבים לארץ בלא תשובה גמורה אל תורת ה', נצרכת פעולה נוספת מאת ה' והיא מילת הלב. להסיר מעל לבנו את כל העברות והכישלונות, לסלק את יצר הרע ואת הנטיות המקולקלות. מילת הלב נעשית כשאנו כבר בארץ ישראל, לאחר התשובה הראשונה. אחרי השלב הזה מגיע השלב שבו עם ישראל ישוב בתשובה שלמה – יחזור לקיים תורה ומצוות. ישוב אל ה'.

אם נתבונן שוב בדברי הרמב"ם בהלכות תשובה נראה שזוהי בדיוק כוונתו:

"ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלין, שנאמר 'והיה כי יבאו עליך כל הדברים... ושבת עד ה' א-להיך... ושב ה' א-להיך...".

(הלכתו תשובה ז, ה)

אמנם אין ישראל נגאלין מגלותן אלא בתשובה, אך הרמב"ם מתכוון לתשובה הראשונה בלבד. לכן הוא מביא רק את הפסוקים הראשונים של פרשת התשובה, העוסקים ברצון הלאומי של עם ישראל לשוב לארצו. פסוקים אלו מדברים על השלב הראשון של התשובה, על השיבה עד ה' ועדיין לא על השיבה לקיום תורה ומצוות.

זהו בדיוק התהליך שבו אנו נמצאים. תהליך מופלא של שיבה לארץ מארבע כנפות תבל, התעוררות של עם ישראל כולו לשוב לארץ הקדושה. אכן הגאולה מגיעה גם אם עם ישראל אינם שבים בתשובה גמורה ואינם חוזרים לקיום תורה ומצוות, אך היא מתחילה כאשר עם ישראל שב בתשובה מהסוג הראשון, בשיבה אל הארץ.

לכן גם לפי דברי הרמב"ם אפשר וצריך לשמוח ביום העצמאות, שבו התעצמה התשובה עד ה', השיבה לארץ. ביום זה החלה הגאולה שעליה דיברה התורה.

ספירת העומר – הרמב"ם – חלק א'

הרב דודי גרינפלד

הקטעים נערכו בסיוע כותבי העלון השבועי של מרכז מורשת הרמב"ם

הימים שבין פסח לעצרת מצוינים על ידי ספירת העומר. בימי ספירת העומר אנו צועדים מהחירות הפיזית אל החירות הרוחנית – קבלת התורה. חוץ מההכנה הרוחנית לקראת חג מתן תורה, נוספו לימים אלו מנהגי אבלות על מותם של תלמידי הרבים של רבי עקיבא, שמתו בימים אלו.

באיגרת רב שרירא גאון (פסקה י) מובא שתלמידי רבי עקיבא נהרגו על ידי המלכות. מתוך כך הניחו חוקרים רבים שתלמידי רבי עקיבא מתו במרד הגדול כלוחמים בצבאו של בר כוכבא.

לפנינו אפוא תופעה מיוחדת של השתתפות של עשרות אלפי בני ישיבה, תלמידי גדול הדור, במלחמה. המניע לגיוס ההמוני היה הבנתו של רבי עקיבא שבר כוכבא הוא המשיח.

ואולם בדברי חז"ל דמותו של בר כוכבא מוצגת כמי שלא היה מגדולי הצדיקים והמאמינים שבדור. וכך תפילתו של בר כוכבא ביציאתו לקרב מתוארת במדרש:

"ובשעה שהיו יוצאין למלחמה היו אומרים: לא תסעוד ולא תסכיף [אל תעזור ואל תפריע]. הדא הוא דכתיב 'הלא אתה א-להים זנחתנו ולא תצא א-להים בצבאותינו'".

(איכה רבה ב, ד)

אם כן צריך להבין, מדוע הצטרפו רבי עקיבא ותלמידיו לאדם שכזה, וכיצד ראו בו דמות של משיח?

הרמב"ם כותב במסגרת הביורור על המשיח ותפקידו בעניין יחסו של רבי עקיבא לבר כוכבא וצבאו:

"אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים. אין הדבר כן, שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזבא [בר כוכבא] המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעונות. כיוון שנהרג, נודע שאינו משיח. ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת".

(הלכות מלכים ומלחמותיהם יא, ג)

רבי עקיבא ראה בבר כוכבא משיח, והיה שותף לו במלחמותיו, אף על פי שלא עשה כל מופת. מכאן הרמב"ם לומד שהמשיח אינו צריך לעשות מופתים.